

УДК 339.9(045)

ПОБОЧЕНКО Л.М.,

к.е.н., доцент,
доцент кафедри міжнародних економічних відносин і бізнесу
Навчально-наукового інституту Міжнародних відносин
Національного авіаційного університету

ІННОВАЦІЙНА СКЛАДОВА ТРАНСНАЦІОНАЛІЗАЦІЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИХ ПЕРЕТВОРЕНЬ

Анотація. У статті досліджено інноваційну складову транснаціоналізації економічної діяльності в умовах глобальних трансформацій. Проаналізовано динаміку глобальних витрат на НДДКР за регіонами та країнами світу. Оцінено частку витрат на НДДКР у ВВП країн світу. Досліджено індекс інноваційності країн та найбільш інноваційні ТНК світу за витратами на НДДКР, доходами та інтенсивністю досліджень та розробок. Запропоновано прогноз розподілу досліджень та розробок ТНК.

Ключові слова: інновації, ТНК, інноваційний розвиток, глобальна інноваційна система, НДДКР (науково-дослідні та дослідно-конструкторські роботи), індекс інноваційності, транснаціоналізація.

Побоченко Л.М., к.э.н., доцент, доцент кафедры международных экономических отношений и бизнеса Учебно-научного института Международных отношений Национального авиационного университета.

ІННОВАЦІОННА ССТАВЛЯЮЩА ТРАНСНАЦІОНАЛІЗАЦІЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИХ ПЕРЕТВОРЕНЬ

Анотація. В статье исследована инновационная составляющая транснационализации экономической деятельности в условиях глобальных трансформаций. Проанализирована динамика глобальных расходов на НИОКР по регионам и странам мира. Оценена доля расходов на НИОКР в ВВП стран мира. Исследован индекс инновационности стран и наиболее инновационные ТНК мира по расходам на НИОКР, доходам и интенсивностью исследований и разработок. Предложен прогноз распределения исследований и разработок ТНК.

Ключевые слова: инновации, ТНК, инновационное развитие, глобальная инновационная система, НИОКР (научно-исследовательские и опытно-конструкторские работы), индекс инновационности, транснационализация.

Pobochenko L.N., PhD in Economics, Associate Professor of International Economic Relations and Business Department, Educational and Research Institute of International Relations of the National Aviation University.

INNOVATION COMPOSITION OF TRANSNATIONALIZATION OF ECONOMIC ACTIVITY IN GLOBALIZATION TRANSFORMATIONS CONDITIONS

Annotation An innovative component of transnationalization of economic activity in the conditions of global transformations is investigated in the article. The dynamics of global R & D expenditures is analyzed by regions and countries of the world. Share of R & D expenditures in world GDP is estimated. The index of innovation of the countries and the most innovative TNCs of the world on research, development and research expenditures and research and development costs are investigated. Forecast of distribution TNCs' research and development is proposed.

Key words: innovations, TNCs, innovation development, global innovation system, R&D (research and development works), innovation index, transnationalization.

Актуальність проблеми. Трансформаційні тенденції у світовій економіці значно вплинули на розвиток інноваційних систем багатьох країн світу. Відбувається переорієнтація інноваційної політики держав у напрямку від формування інноваційної економіки до побудови інноваційного суспільства шляхом координації цілей та завдань інноваційного розвитку державного і приватного секторів, забезпечення взаємодії науки й промисловості.

Аналіз досліджень і публікацій. Проблемам інноваційного розвитку в умовах глобалізації присвячені такі праці зарубіжних вчених: Й. Шумпетера, К. Фрідмена, А. Кляйнкнехта, В. Зомбарта, В. Мітчерліха, а також, варто відзначити дослідження таких українських вчених як: О. Г. Білоруса, Д. Г. Лук'яненко, А.С. Гальчинського, Л.Л.Антонюк, т.в.Кальченка, І.І. Пузанова, О.І.Рогача О.І., А.П.Румянцева, В.Р. Сіденка, С.В. Сіденко, Я.М.Столярчук, О.І. Шниркова, А.С.Філіпенка та ін.

Разом з тим, процес глобалізації розвивається, відповідно виникає необхідність в подальшому дослідженні проблем розвитку інновацій ТНК та їх впливу на світову економіку.

Метою статті є дослідження інноваційної складової транснаціоналізації економічної діяльності в умовах глобальних трансформацій.

Виклад основного матеріалу. Домінуючими сучасними тенденціями розвитку світового господарства виступають транснаціоналізація економіки та перетворення інновацій на визначальний чинник міжнародної економічної взаємодії. Внаслідок масштабності діяльності ТНК як визначальної тенденції XXI ст., їх можна розглядати як ключовий елемент прогресу соціально-економічних відносин на рівні галузі, країни, регіону, світу. Зростання значення інноваційної складової спричинило активізацію інноваційної діяльності ТНК і зумовлює необхідність формування нових підходів щодо наукового осмислення вказаних процесів в контексті якісно нових проявів транснаціоналізації як важеля безперервного поступального зростання національних економік в умовах глобалізації [4, с.29].

За щорічним прогнозом аналітичного центру Global R&D funding forecast 2018 (Глобальний прогноз фінансування наукових досліджень) глобальні інвестиції в дослідження та розробки (R&D) збільшаться на 4,14% в 2018 році до 2,190 трлн. дол. США за паритетом купівельної спроможності (ПКС) для 116 країн, що мають значні інвестиції в наукові дослідження та розробки (більше 20 млн. дол. США). Темпи приросту науково-дослідних розробок у 2018 році - це збільшення у порівнянні з 3,4%, що спостерігалися в 2017 році, внаслідок ще більшої активності світової економіки, яка очікується в 2018 році [11].

Протягом більше 50 років США переважали щодо витрат на НДДКР, однак його частка у загальному обсязі дослідницьких розробок зменшилась приблизно з третини всіх грошових коштів, витрачених на дослідження і розробки десять років тому, на лише трохи більше чверті в 2018 році, і ще продовжує скорочуватися. США все ще витрачають більше, ніж будь-яка інша окрема країна, але Китай продовжує інвестувати більшу частку свого ВВП, ніж США. Цей розрив продовжує зменшуватися, і очікується, що Китай перевищить США в абсолютних доларах на наукові розробки протягом десяти років [11], (див. табл. 1):

Таблиця 1

Динаміка глобальних витрат на НДДКР за регіонами та країнами в 2016-2017рр. та прогноз на 2018 рік, %

Країна/регіон світу	2016	2017 (оцінка)	2018 (прогноз)
Північна Америка (12 країн)	27,52	27,6	27,36
Сполучені Штати	25,36	25,6	25,25
Південна Америка (10 країн)	2,44	2,4	2,28
Європа (34 країни)	21,16	21	20,52
Німеччина	5,6	5,5	5,32
Азія (24 країни)	42,72	42,67	43,62
Японія	9	8,8	8,52
Китай	20,7	21,2	21,68
Південна Корея	4,	4,1	4,03
Індія	3,6	3,7	3,8
Африка (18 країн)	0,88	0,9	0,92
Близький Схід (13 країн)	2,43	2,5	2,51
Росія / СНД (5 країн)	2,86	2,9	2,8
Всього (116 країн)	100%	100%	100%

Примітка. Складено автором за даними Global R&D funding forecast 2018.

Порівняльний аналіз динаміки показників інноваційного розвитку країн та регіонів висвітлює співвідношення сил у світовому інноваційному просторі. За даними Інституту статистики ЮНЕСКО сукупні світові витрати на НДДКР (Gross domestic expenditure on R&D, GERD), які включають витрати корпорацій, урядів, дослідницьких організацій та університетів тощо, в 2017 році склали 2,102,53 трлн. дол. США (за ПКС), порівняно з 2,057,28 млрд. дол. США у 2016 році [11].

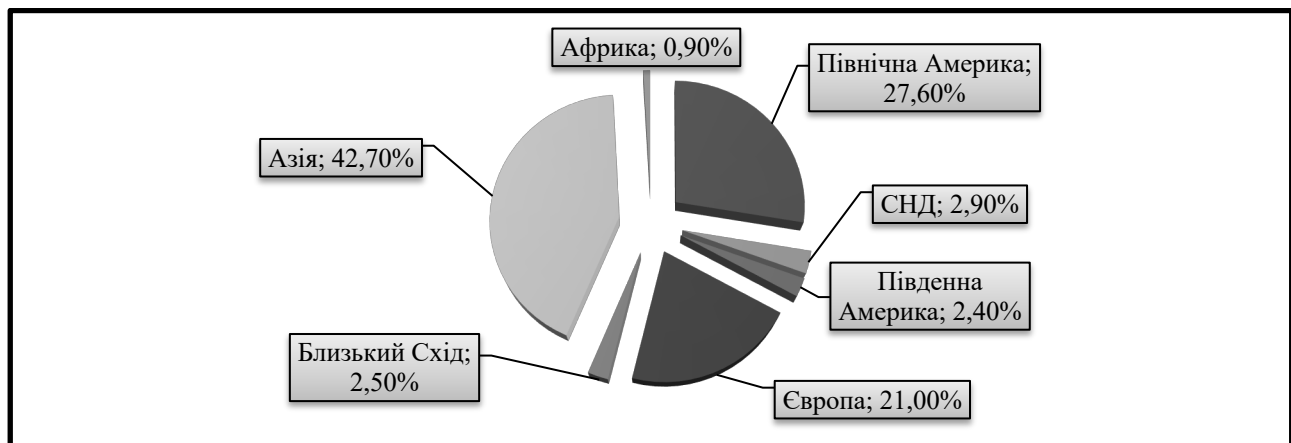

Рис. 1. Регіональна структура глобальних витрат на НДДКР в 2017 році, (%)

Примітка. Складено автором за даними Global R&D funding forecast 2018.

Частка країн Азії (Китай, Японія, Індія, Південна Корея) є найбільшою (43,7%) і продовжує зростати, у т.ч. завдяки Китаю. В той час як частка Північної Америки (27,6%), в т.ч. США, та Європи (21%) у глобальних витратах на НДДКР відчутно скорочується. За прогнозом R&D Funding Forecast, країни Азії, які швидко розвиваються, відіграватимуть роль інноваційного двигуна протягом найближчих років. Низькою залишається частка витрат на НДДКР у світовому обсязі країн СНД (2,9%), Південної Америки (2,4%), Середнього Сходу (2,5%), Африки (0,9%), [11], (див. Рис. 1.).

Найбільші витрати ТНК на НДДКР за країнами світу в 2017 році у підприємств США (25,6%), Китаю (21,2%) та Японії (8,8%), [11], (див. рис. 2.):

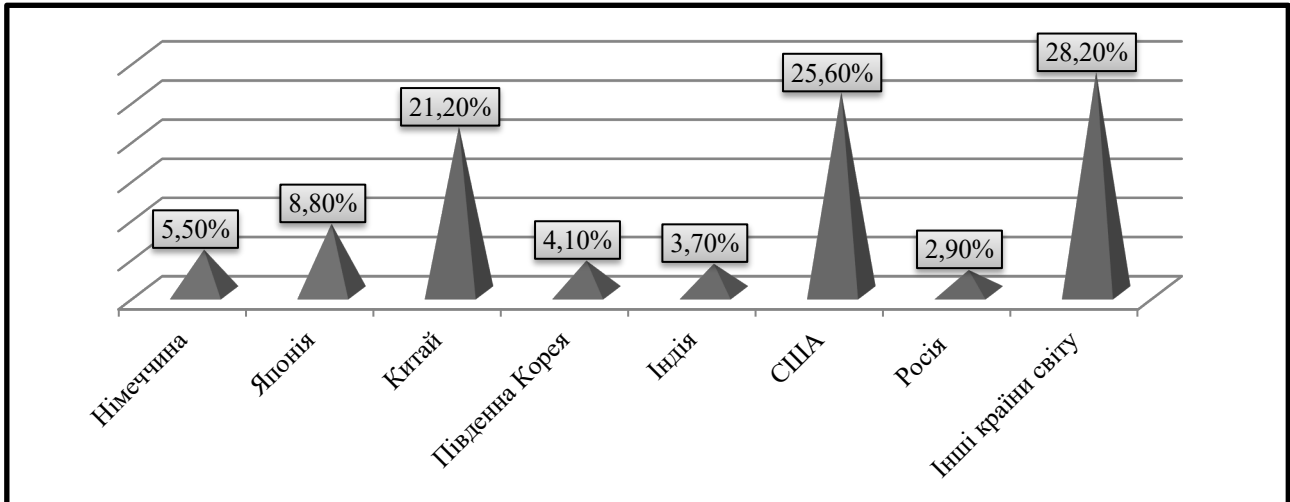

Рис. 2. Витрати ТНК на НДДКР за країнами світу в 2017 році, (%)

Примітка. Складено автором за даними Global R&D funding forecast 2018.

Результати аналізу основних показників інноваційного розвитку в розрізі регіонів та країн світу показали, що глобальний інноваційний розрив є динамічною категорією та проявляється, зокрема у відносному скороченні диспропорцій між суб'єктами глобального інноваційного простору – розвиненими країнами та обмеженою групою країн Азії, що розвиваються (Китай, Індія). З іншого боку, майже не зменшується нерівномірність розвитку порівняно з рештою регіонів та країн-аутсайдерів. Малі регіони, включаючи Африку, Близький Схід та Росію/СНД, не роблять значних обсягів вкладень в дослідження та розробки, і, збережуть порівняно невеликі частки загальної глобальної науково-дослідної та дослідницької діяльності [11], (див. табл. 2):

Таблиця 2

Динаміка валових витрат на НДДКР Топ-10 країн світу в 2016-2017рр. та прогноз на 2018 рік

Країна	2016			2017			2018		
	ВВП, млрд. дол. США	НДДКР у % ВВП	Витрати на НДДКР, млрд. дол. США	ВВП, млрд. дол. США	НДДКР у % ВВП	Витрати на НДДКР, млрд. дол. США	ВВП, млрд. дол. США	НДДКР у % ВВП	Витрати на НДДКР, млрд. дол. США
США	18,569.1	2,81	521,79	18,996.0	2,83	537,59 19	471,00	2,84	552,98
Китай	21,290.00	1,94	424,86	22,695.0	1,96	444,82	24,102.	1,97	474,81
Японія	5 238,00	3,55	185,95	5,300.90	3,5	185,53 5	332,70	3,5	186,64
Німеччина	3 980,00	2,88	114,62	4,043.70	2,84	114,84	4 104,40	2,84	116,56
Південна Корея	1 934,00	4,26	82,39	1,986.70	4,3	85,43	2,042.30	4,32	88,23
Індія	8,662.00	0,85	73,63	9155,70	0,84	76,91	9,796.6	0,85	83,27
Франція	2 734,00	2,24	61,24	2,761.30	2,25	62,13	2805,50	2,25	63,12
Росія	3 751,00	1,5	56,26	3803,50	1,52	57,81	3 856,70	1,52	58,62
Сполучене Королівство	2 786,00	1,75	48,76	2,841.70	1,73	49,16	2,884.30	1,72	49,61
Бразилія	3 141,00	1,2	37,69	3 147,30	1,18	37,14	3,200.80	1,17	37,45
Топ 40 країн світу	40102,288 .00		1,988.85	105,788. 70		2,032.03	109,613. 40		2 116.55
Решта світу	16 588.00		68.43	17070.6 0		71.50	17 715.70		73.08
Всього всіх країн	118,876.0 0		2,057.28	122,859. 30		2,103.53	127,329. 10		2,189.63

Примітка. Складено автором за даними Global R&D funding forecast 2018.

Згідно з прогнозом Світового економічного розвитку МВФ в 2017 році, глобальне економічне зростання, за оцінками, зростає на 3,7% в 2017 році та на 3,8% в 2018 році. Результати зростання в першій половині 2017 року були, як правило, сильнішими, ніж очікувалося, особливо для Єврозони, Японії та Китаю. Це компенсується скороченням США, Сполученого Королівства та Індії. І, з огляду на зростання прогнозу зростання ВВП, збільшуються інвестиції в НДДКР [7].

Серед топ-10 країн-лідерів щодо частки витрат на НДДКР у ВВП країн світу в 2017 році найбільша в Південній Кореї (4,3% від ВВП країни), Японія (3,5%), Німеччина (2,84%) та США (2,83%), [11], (див. рис. 3.):

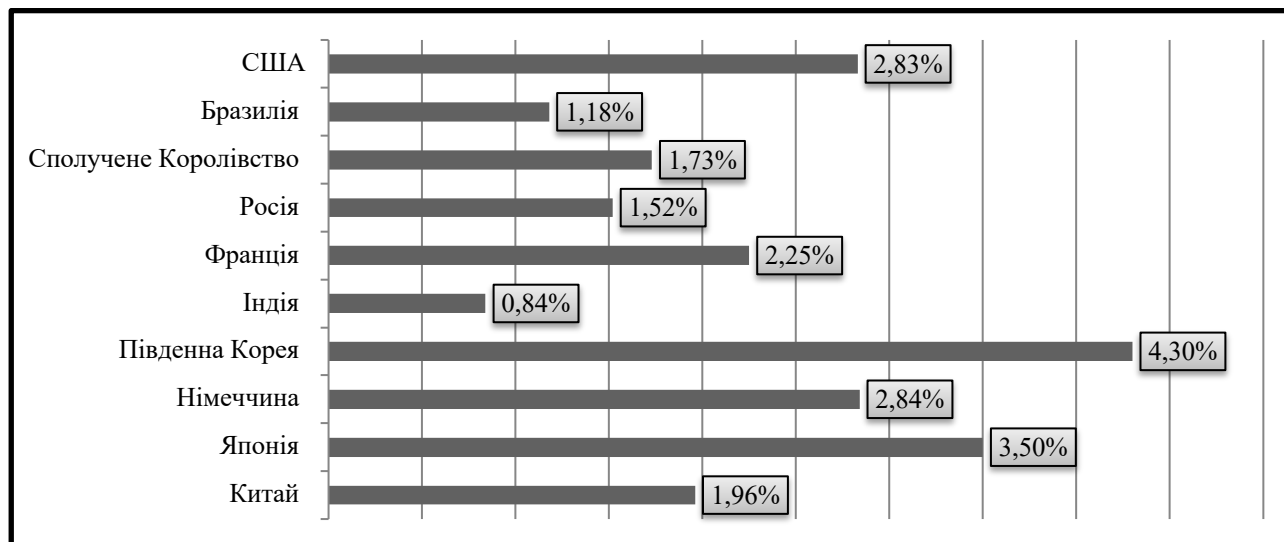

Рис. 3. Частка витрат на НДДКР у ВВП країн світу в 2017 році, (%).

Примітка. Складено автором за даними Global R&D funding forecast 2018.

Слід зазначити, що технологічні умови для досліджень та розробок швидко змінюються. Провідні галузі промисловості та технології (S&T), ті, хто найбільше витрачають на НДДКР, змінилися протягом останніх десяти років, і особливо протягом останніх п'яти років. Це не означає, що раніше провідні організації зменшили свої інвестиції. Проте, інші організації збільшили та отримували доходи швидше.

За даними щорічного дослідження американської медіакомпанії Bloomberg, яка опублікувала результати індексу інноваційності Bloomberg Innovation Index 2018 топ-50 країн з максимальним значенням 100 балів. Bloomberg використовує сім критеріїв інноваційності країн: частка витрат на науково-дослідницьку діяльність у ВВП; ефективність промисловості; зростання ВВП на душу дорослого населення за три роки; частка місцевих високотехнологічних компаній у бізнесі країни загалом; ефективність вищої освіти; концентрація вчених; патентна активність.

П'ятий рік поспіль світовим лідером у сфері інновацій визнана Південна Корея з підсумковим показником 89,28 бала. Як і у 2017 році, другу сходинку посіла Швеція (84,70 бала). У трійку найкращих увійшов також Сінгапур (83,05), який за рік піднявся одразу на три позиції в рейтингу [14], (табл. 3):

Таблиця 3

Індекс інноваційності країн світу в 2017-2018рр.

2018	2017	Країна	Індекс	частка витрат на НДДКР у ВВП	ефективність промисловості	зростання ВВП на душу дорослого населення за три роки	частка місцевих високотехнологічних компаній у бізнесі країни загалом	ефективність вищої освіти	концентрація вчених	патентна активність
1	1	Південна Корея	89,28	2	2	21	4	3	4	1
2	2	Швеція	84,70	4	11	5	7	18	5	8
3	6	Сінгапур	83,05	15	5	12	21	1	7	12
4	3	Німеччина	82,53	9	4	17	3	28	19	7
5	4	Швейцарія	82,34	7	7	8	9	11	17	17
.....										
46	42	Україна	47,28	47	48	50	32	21	46	27

Примітка. Складено автором за даними 2018 Bloomberg Innovation Index.

Уперше за шість років досліджень з топ-10 найбільш інноваційних економік планети випали США (11-е місце; 80,42 бала). Найбільшого прогресу за рік досягли Італія (20-те місце; 68,88 бала) і Туреччина (33-тє місце; 60,26 бала). Зате Нова Зеландія опустилася з 19-го на 23-тє місце списку, набравши 67,40 бала [14].

Чотири позиції за рік втратила і Україна: 46 місце в рейтингу; 47,28 бала. У топ-50 наша країна виявилася найгіршою за економічною продуктивністю і потрапила до трійки аутсайдерів за прибутковістю промисловості. Водночас Україна зберігає високу 21-шу позицію за ефективністю вищої освіти, яку розраховують за часткою працівників з дипломами вищів і кількістю випускників з інженерною і технічною вищою освітою. За патентною активністю Україна також почувається відносно впевнено – 27-ме місце з 50 [14].

ТНК є найважливішими суб'єктами НДДКР й істотно впливають на географію світового виробництва інновацій. Витрати на науково-дослідні роботи у світі, що входять до 1000 найбільших компаній у світі за витратами на НДДКР, зросли на 3,2% у 2017 році до 702 млрд. дол. США. Підприємства Global Innovation 1000 колективно складають 40 % світових витрат на НДДКР з усіх джерел, включаючи корпоративні та державні джерела [8].

Дослідження Global Innovation 1000 аналізує витрати 1000 найбільших державних компаній, що беруть участь у дослідженнях і розробках. Нижче наведено перелік 10 корпоративних дослідників, які витрачають найбільше на дослідження та розробки в 2017 році в усьому світі [8], (див. табл. 4):

Таблиця 4

Топ-10 корпорацій-лідерів за витратами на НДДКР, доходами та інтенсивністю досліджень та розробок в 2017 році

Місце	Назва компанії	Витрати на НДДКР, млрд. дол. США	Дохід, млрд. дол. США	Інтенсивність досліджень та розробок, % від доходу
1.	Amazon	16,1	136	11,8
2.	Alphabet	13,9	90,3	15,5
3.	Intel Co	12,7	59,4	21,5
4.	Samsung	12,7	167,7	7,6
5.	Volkswagen	12,1	229,4	5,3
6.	Microsoft	12	85,3	14,1
7.	Roche	11,4	51,8	21,9
8.	Merck	10,1	39,8	25,4
9.	Apple	10	215,6	4,7
10.	Novartis	9,6	49,4	19,4

Примітка. Складено автором за даними рейтингу Global Innovation 1000 - 2017.

В 2017 році лідером щодо витрат на НДДКР стала американська компанія Amazon, яка витратила 16,1 млрд. дол. США. Другу та третю сходинки посіли також компанії США – Alphabet та Intel Co, з витратами в 13,9 та 12,7 млрд. дол. США відповідно. Також, до п'ятірки лідерів ввійшли південно-корейський Samsung та німецький Volkswagen, з витратами в 12,7 та 12,1 млрд. дол. США відповідно [8].

П'ять корпорацій – інноваційних лідерів зберігають свої місця у верхній частині рейтингу протягом останніх років. Усі компанії зосереджені в чотирьох секторах економіки – автомобільна промисловість (5 компаній), комп'ютери та електроніка (4 компанії), програмне забезпечення та інтернет (3 компанії), охорона здоров'я (8 компаній).

Щодо галузевого розподілу 20 найбільших ТНК в 2017 році за витратами на НДДКР, то найбільше компаній займаються фармацевтикою (32%), програмним забезпеченням – та автомобілебудуванням по 24 % відповідно, технологічним обладнанням 12% компаній та по 4% роздрібною торгівлею та капітальними товарами [8], (див. рис. 4.):

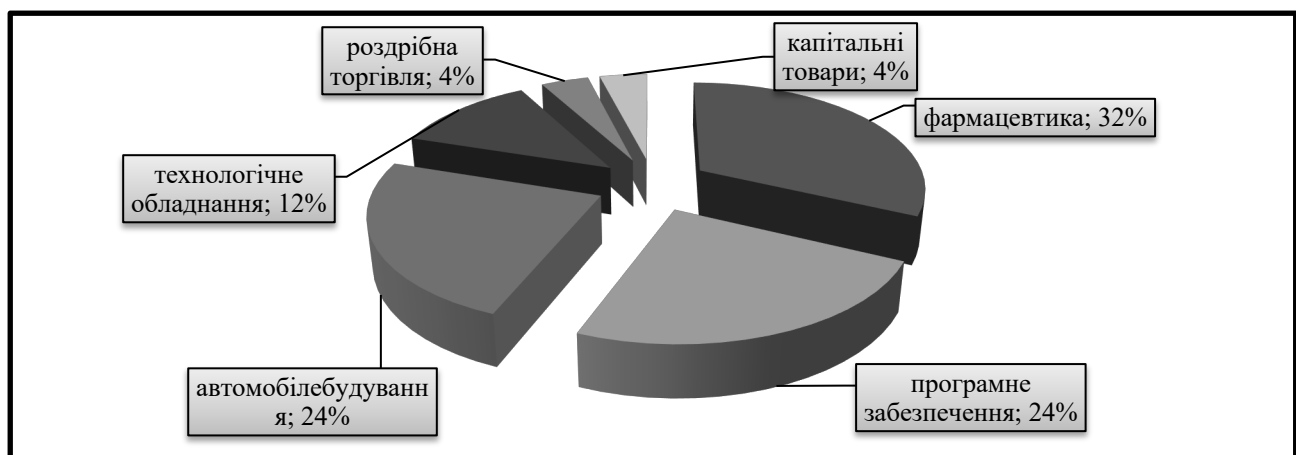

Рис. 4. Галузевий розподіл ТНК з найбільшими витратами на НДДКР в 2017 році, (%)

Примітка. Побудовано автором за даними рейтингу Global Innovation 1000 - 2017.

Щодо прогнозованої частки досліджень та розробок у 2018 році, то найбільше планується витратити на заробітну плату, матеріали та капітальні витрати [11], (див. рис. 5.):

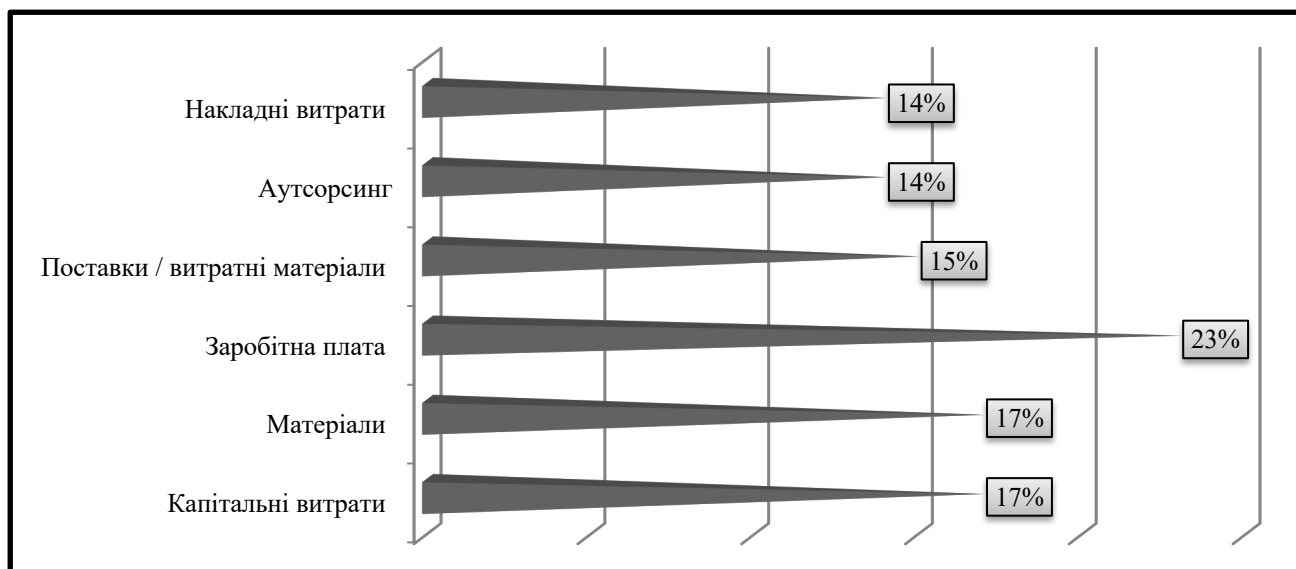

Рис. 5. Прогноз розподілу досліджень та розробок у 2018 році, (%).

Примітка. Складено автором за даними *Global R&D funding forecast 2018*.

Цікавими є дані щодо % частки витрат на НДДКР від доходу компанії. Цей показник є найнижчим у Apple і становить 2,15% порівняно з середнім значенням 12,5% для інших компаній. Беручи до уваги те, що Apple визнана найбільш інноваційною компанією в світі, експерти вважають її найбільш ефективним інноватором [8].

За даними консалтингової компанії The Boston Consulting Group (BCG) в щорічному рейтингу найбільш інноваційних компаній (в опитуванні брали участь більше 1500 керівників компаній з усього світу) в 2017 році перші чотири рядки посіли: Apple, Google, Tesla Motors і Microsoft. На п'яте місце піднявся Samsung, який в 2016 році посідав лише дев'яту сходинку. Разом з тим, вперше в десятці найкращих з'явилися німецькі автомобілебудівні концерни BMW та Daimler AG та посіли сьому і десятку сходинку рейтингу BCG. Всього ж у топ-50 увійшли 34 компанії з США, десять представників Європи і шість — з Азії [15], (див. табл. 5):

Таблиця 5

Найбільш інноваційні ТНК світу в 2017 році

Компанія	Країна	Галузь	Оборот, млрд. дол. США	Кількість працюючих, тис. осіб
Apple	США	Цифрові технології	110	110
Google	США	Програмне забезпечення	78	59
Tesla Motors	США	Автомобілебудування		
Microsoft	США	Програмне забезпечення	114	150
Samsung	Південна Корея	Електроніка	400	600
Toyota	Японія	Автомобілебудування	244	340
BMW	Німеччина	Автомобілебудування	85	120
Gilead Sciences	США	Біофармацевтика	35	89
Amazon	США	Інтернет-магазин	95	120
Daimler AG	Німеччина	Автомобілебудування	140	350

Примітка. Складено автором за даними рейтингу *Boston Consulting Group (BCG) - 2017*.

Конкурентний тиск на внутрішніх та зовнішніх ринках обумовлює прагнення ТНК до скорочення операційних витрат та підвищення ефективності шляхом аутсорсингу бізнес-процесів, передавання НДДКР на умовах контракту зарубіжним підрядникам, які можуть використати переваги спеціалізації або низьких витрат, а також перенесення витратних стадій інноваційного процесу до країн з розвинутою інноваційною інфраструктурою та/або висококваліфікованою дешевою робочою силою (т. зв. «офшорні НДДКР»), [15].

Транснаціональні компанії створюють науково-дослідницькі центри в країнах з економіками, що динамічно розвиваються, і переносять туди все більше своїх інноваційних функцій. За результатами проведеного

UNCTAD обстеження, транснаціональні компанії здійснюють у середньому 28% витрат на НДДКР за межами своїх країн [9].

Європейські компанії витрачають близько 41%, американські – 24, японські – 15% своїх інноваційних бюджетів за кордоном. Більше половини (57%) обстежених компаній мають науково-дослідні та конструкторські підрозділи в Китаї, Індії або Сінгапурі. Країни Азії визнані керівниками найбільших ТНК країн «тріади» як найпривабливіші для розміщення підрозділів НДДКР у таких галузях, як автомобільна, ІТ бладнання та програмне забезпечення, фармацевтика, біотехнології, електроніка, хімія [5].

З числа розвинених країн найбільш привабливими для розгортання НДДКР визнані США, Великобританія (фармацевтична галузь, електроніка); Франція, Японія (фармацевтична галузь), а також Канада, Німеччина, Італія та інші країни з розвиненими ринками, якісним людським капіталом та високоефективними НІС 3, с.125].

Інноваційна політика країн, які розвиваються, має ґрунтуватись на активізації власних НДДКР, розвитку інфраструктури та інформаційно-комунікаційних технологій, зростанні людського капіталу, одночасно з створенням умов для розміщення дослідницько-конструкторських центрів провідних ТНК, контрольованим залученням іноземних корпоративних інвестицій у НДДКР, з метою ефективного включення до глобальної інноваційної системи.

Висновки. Транснаціональні корпорації є головним суб'єктом глобального потоку інвестицій в інновації, так як володіють потужною можливістю акумулювання фінансових ресурсів для впровадження інновацій. Процеси фінансування інновацій відбуваються в провідних корпораціях Японії, США та країнах ЄС, в яких зосереджені основні іноземні науково-дослідні підрозділи ТНК. Якщо тенденція створення нових дослідницьких підрозділів ТНК в Китаї і Індії збережеться, то можливо, що ці дві країни в майбутньому увійдуть до «інноваційного ядра» світової економіки.

Інновації для ТНК – це є реалізація новаторських ідей, які лежать в основі прогресу і спрямовані на отримання прибутку корпораціями. Активність ТНК відносно створення науково-дослідних підрозділів стримується різними чинниками, основними з яких є: низький рівень захисту інтелектуальної власності, недосконалість законодавства, яке регулює діяльність подібних підрозділів.

В сучасних умовах розвитку світової економіки традиційні чинники економічного розвитку майже вичерпали себе, та на їх місці сформувалися нові фактори економічного зростання, особливо - знання та інновації. Саме інноваційний розвиток визначається сьогодні однією з безперечних умов міжнародної глобальної конкурентоспроможності. Успішність інноваційного розвитку країни в сучасних умовах, визначається економічним зростанням, досягненням конкурентоспроможної економіки і, відповідно, супроводжується процесом інтелектуалізації економіки, що передбачає накопичення й застосування нових знань, створених у результаті НДДКР і технологічного прогресу; збільшення інвестицій в освіту і асигнувань в науку, впровадження передового досвіду у всіх сферах господарювання; збільшення відкритості й сприйнятливості інноваційних процесів у соціально-економічній сфері.

Література

1. Гаврилко Т.О. Дослідження міжнародної інвестиційної діяльності ТНК в умовах глобальної конкуренції // Науковий вісник Херсонського державного університету. – 2017. – Вип. 26 (1). – С. 34-37.
2. Ломачинська І. А. Інноваційна діяльність ТНК та її роль у розвитку світової економіки/ І.А Ломачинська, Л. І. Аджадж // Науковий вісник Ужгородського національного ун-ту: 2016. – Вип. 7.– С. 74–78.
3. Михайлишин Л.І. Транснаціоналізація світової економіки: інноваційний аспект: монографія / Л.І. Михайлишин. – Вінниця: ДонНУ, 2016. – 314 с.
4. Михайлишин Л.І. Системна трансформація інноваційного забезпечення економічного розвитку / Л.І. Михайлишин // Науковий вісник Херсонського державного університету. – 2016. – Вип. 17. – Ч. 3. – С. 28– 33.
5. Сіденко С.В. Інноваційні позиції європейських транснаціональних компаній [Електронний ресурс] / Сіденко С.В. – Режим доступу: http://journals.iir.kiev.ua/index.php/ec_n/article/download/2768/2472.
6. Турський І.В., Сус М.М. Особливості сучасних інноваційних стратегій транснаціональних корпорацій / І.В. Турський, М.М.Сус // «Молодий вчений». – 2016. - № 12.1 (40). – С. 986-990.
7. Офіційний сайт МВФ [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.imf.org>.
8. Global Innovation 1000 2018 [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://www.strategyand.pwc.com>.
9. Global Investment Trends Monitor 2018 [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://unctad.org/en>.
10. Global 500 FORTUNE [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://fortune.com/global500/>.
11. Global R&D funding forecast 2018 [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://digital.rdmag.com>.
12. The World's Most Innovative Companies / Forbes, 2017. – [Electronic recourse]. – Accessed mode: <http://www.forbes>.
13. The Global Competitiveness Report 2017-2018 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.weforum.org/reports>.
14. The Global Innovation Index 2017 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/wipo_pub_gii_2017.pdf.
15. Офіційний сайт Boston Consulting Group [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.bcg.com>.